

Coordonatori:
Ion ALBULESCU
Horațiu CATALANO

SINTEZE DE PEDAGOGIE GENERALĂ

GHID PENTRU PREGĂTIREA
EXAMENELOR DE TITULARIZARE,
DEFINITIVAT ȘI GRADUL DIDACTIC II
PROFESORI DE TOATE SPECIALIZĂRILE

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte</i>	11
-----------------------------	----

I. EDUCAȚIA ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTUL ÎN SOCIETATEA CUNOAȘTERII. CONTEXT, TENDINȚE, REFORME,

<i>Ion ALBULESCU, Mirela ALBULESCU</i>	13
1. Societatea cunoașterii	13
2. Sistemul de învățământ din România	19
3. Documente și strategii ale Uniunii Europene. Dimensiunea europeană a educației în România	21
4. Competențele-cheie	27
5. Sistemul creditelor europene transferabile și recunoașterea diplomelor	31
6. Inovație și reformă în învățământ	34
7. Cetățenia democratică	38
8. Drepturile copilului	47
<i>Bibliografie</i>	56

II. MANAGEMENTUL CALITĂȚII ÎN EDUCAȚIE,

<i>Horățiu CATALANO</i>	59
1. Calitatea în educație	59
2. Managementul calității organizației școlare și al procesului de învățământ	63
3. Standarde, domenii și criterii de asigurare a calității în organizația școlară	65
4. Proceduri și mecanisme de evaluare a calității	67
<i>Bibliografie</i>	71

III. STATUTUL EPISTEMOLOGIC AL PEDAGOGIEI,

<i>Sorin CRISTEA</i>	73
1. Pedagogia, știință socioumană specializată în studiul educației	74
2. Conceptul de „educație”	81
3. Domenii educaționale reprezentative la nivel de conținuturi generale ale educației	92
4. Noile educații	117
Educația pentru democrație	119
Educația interculturală	120
Educația economică	121
Educația pentru sănătate	122
5. Educația permanentă și autoeducația. Direcții de dezvoltare a educației	124
<i>Bibliografie</i>	140

IV. EDUCAȚIA ȘI DEZVOLTAREA PERSONALITĂȚII,

<i>Ion ALBULESCU</i>	143
1. Personalitatea	143
2. Educabilitatea. Factorii dezvoltării personalității și interacțiunea lor	151
3. Evoluția personalității – stadiile dezvoltării psihice	155
<i>Bibliografie</i>	169

V. FINALITĂȚILE EDUCAȚIEI,

<i>Sorin CRISTEA</i>	171
1. Definirea finalităților educației la nivel de concept pedagogic fundamental	171
2. Clasificarea finalităților educației. Categoriile ale finalităților educației și relațiile dintre acestea	176
3. Obiectivele educaționale, ale procesului de învățământ. Definirea conceptului. Sisteme de clasificare. Taxonomii	190
I. Definirea conceptului	190
II. Sisteme de clasificare a obiectivelor procesului de învățământ la nivel de taxonomii pedagogice	192
Taxonomia obiectivelor cognitive, din „domeniul cognitiv” (B.S. Bloom)	196
Taxonomia obiectivelor noncognitive, din „domeniul afectiv” (D.R. Krathwohl)	201
Taxonomia obiectivelor psihomotorii, din „domeniul psihomotor” (A.J. Harrow)	205
Taxonomia obiectivelor instruirii (D’Hainaut)	211
4. Conceptul de competență. Tipuri de competențe. Implicații la nivelul obiectivelor procesului de învățământ	213
<i>Bibliografie</i>	222

VI. TEORIA ȘI METODOLOGIA CURRICULUMULUI,

<i>Sorin CRISTEA</i>	225
1. Statut epistemologic, dezvoltări actuale, domenii de cercetare	225
2. Conceptul de curriculum – perspective de analiză. Tipologii	232
2.1. Perspective de analiză: istorică, epistemologică, la nivel de politică a educației	233
2.2. Tipologii ale curriculumului	241
3. Teorii privind proiectarea și dezvoltarea curriculumului școlar. Principii și condiții de proiectare a curriculumului la decizia școlii	244
4. Produse și documente curriculare	252
5. Conținuturile educației: concept, criterii de selecție, organizare, tipologia conținuturilor	263
6. Proiectarea curriculumului	271
<i>Bibliografie</i>	278

VII. PROCESUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT,	
<i>Sorin CRISTEA</i>	281
1. Definirea și analiza conceptului	281
2. Abordări structural-sistemice, funcționale și interacționale. Activitatea de instruire ca expresie a interacțiunii dintre predare, învățare și evaluare	285
3. Un model ideal al structurii de funcționare a activității de instruire în contextul lecției	287
4. Procesul didactic asistat de noile tehnologii de informare și comunicare	297
5. Modele de instruire – tipuri fundamentate psihologic și pedagogic	300
<i>Bibliografie</i>	307
 VIII. ÎNVĂȚAREA UMANĂ – ÎNVĂȚAREA ȘCOLARĂ,	
<i>Adina GLAVA, Cătălin GLAVA</i>	311
1. Învățarea – concept și caracter multidimensional	311
2. Învățarea școlară	314
3. Condiții interne și externe ale învățării.	
Relaționarea condițiilor și factorilor implicați în învățare	320
3.1. Condițiile interne ale învățării	320
3.2. Condițiile externe ale învățării	325
3.3. Interdependența dintre condițiile interne și externe ale învățării școlare. Implicații practice	326
4. Stilul de învățare	327
5. Tipuri, forme și niveluri ale învățării.....	330
6. Teoriile învățării și implicațiile lor în procesul educațional	335
7. Aspectul procesual al învățării	341
8. Motivația învățării și performanța școlară.	
Nivelul optim de motivare	344
9. Spațiul afectiv al învățării	346
<i>Bibliografie</i>	347
 IX. PREDAREA,	
<i>Adina GLAVA, Cătălin GLAVA</i>	351
1. Predarea ca proces de organizare și conducere a activității de învățare.....	351
2. Modele instructionale	356
3. Stilul de predare – o expresie a convingerilor profesionale ale cadrului didactic	358
4. Relația stilurilor de predare cu stilurile de învățare	362
5. Orientări contemporane în teoria și practica predării	363
5.1. Noi roluri ale profesorului	363
5.2. Promovarea practicilor de predare validate științific	364
6. Predarea creativă	367
7. Predarea reflectivă	368
8. Noi practici de predare în contextul centrării pe elev	369
<i>Bibliografie</i>	371

X. STRATEGIILE DIDACTICE,

<i>Horatiu CATALANO</i>	375
1. Definiții, caracteristici, tipologie	375
2. Metodologia didactică	381
3. Metoda didactică	383
4. Procedeul didactic	387
5. Tehnica didactică	388
6. Analiza descriptivă a celor mai utilizate metode didactice clasice	389
7. Strategii, metode și tehnici didactice interactive care promovează învățarea integrată	403
8. Formele de organizare a procesului de învățământ	414
8.1. Delimitări teoretice. Clasificare	414
8.2. Lecția – forma fundamentală de organizare a procesului de învățământ	418
9. Mijloacele de învățământ	424
10. Interacțiunea obiective-conținuturi-strategii în instruirea școlară	427
<i>Bibliografie</i>	429

XI. COMUNICAREA DIDACTICĂ,

<i>Delia MUSTE</i>	431
1. Concept	431
2. Structura comunicării didactice	433
3. Funcții ale comunicării	436
4. Formele comunicării	438
5. Condiții de eficacitate a comunicării didactice	442
6. Bariere în comunicarea didactică	444
7. Competența de comunicare	447
<i>Bibliografie</i>	448

**XII. TEORIA ȘI PRACTICA EVALUĂRII EDUCAȚIONALE –
O PERSPECTIVĂ GLOBALĂ,**

<i>Cristian STAN, Adriana Denisa MANEA,</i> <i>Constantina CATALANO</i>	449
1. Conceptul de evaluare: definire, etape, funcții	449
2. Strategii și forme de evaluare a rezultatelor școlare	458
3. Metode de evaluare	459
4. Tipuri de evaluare	461
5. Aprecierea rezultatelor școlare	465
6. Factori perturbatori/erori în evaluarea școlară	467
7. Evaluarea activităților didactice asistate de TIC	471
8. Evaluarea documentelor curriculare	473
9. Domenii și agenți ai evaluării educaționale	481
10. Relațiile evaluare-curriculum, evaluare-predare	483
11. Autoevaluarea didactică	486
<i>Bibliografie</i>	488

XIII. PROIECTAREA ACTIVITĂȚII DIDACTICE,

<i>Dana JUCAN, Cristina CATALANO</i>	491
1. Concept, niveluri, etape, exigențe	491
2. Specificul proiectării didactice și al predării-învățării centrate pe competențe	492

2.1. Elaborarea planificării calendaristice	492
2.2. Proiectarea unităților de învățare	494
2.3. Elaborarea proiectării lecțiilor/activităților didactice	495
3. Proiectarea activităților didactice integrate	496
4. Proiectarea lecției. Variante de redactare a proiectelor de activitate didactică	501
5. Proiectarea activităților didactice cu componentă TIC	503
6. Proiectarea documentelor curriculare (plan, programă, manual, auxiliare)	508
6.1. Planul-cadru de învățământ	508
6.2. Programa școlară și manualele școlare	511
<i>Bibliografie</i>	515

XIV. MANAGEMENTUL INSTITUȚIEI ȘCOLARE ȘI AL CLASEI DE ELEVI,

<i>Cornelia STAN</i>	517
1. Fundamente teoretico-metodologice. Delimitări conceptuale	517
2. Stiluri de conducere. Schimbare și dezvoltare organizațională	521
3. Descentralizarea învățământului	528
4. Dimensiunile managementului clasei de elevi	532
4.1. Dimensiunea ergonomică	532
4.2. Dimensiunea psihologică	533
4.3. Dimensiunea socială	534
4.4. Dimensiunea normativă	539
4.5. Dimensiunea operațională	541
4.6. Dimensiunea inovatoare	542
5. Decizia educațională în clasă	543
6. Gestionarea situațiilor conflictuale, de criză educațională în clasa de elevi	544
7. Metode și tehnici de cunoaștere și caracterizare psihopedagogică a elevilor	548
8. Climatul psihosocial în clasa de elevi și valențele sale educative	552
<i>Bibliografie</i>	554

XV. FACTORI NONCOGNITIVI AI SUCCESULUI ȘCOLAR,

<i>Dana OPRE</i>	557
1. Trasee de dezvoltare optimă a competențelor noncognitive	559
2. Programe de dezvoltare a competențelor noncognitive. Exemple de bune practici	564
2.1. Programul SELF KIT	566
2.2. Programul SOCIAL-EMOTIONAL PREVENTION	567
2.3. TOOLKIT – program de dezvoltare a abilităților socio-emoționale în copilărie și adolescență	567
3. Concluzii	569
<i>Bibliografie</i>	569

XVI. EDUCAȚIA ELEVILOR CU NEVOI SPECIALE.

IMPLICAȚII EDUCAȚIONALE ȘI ASISTENȚĂ PSIHOPEDAGOGICĂ,

<i>Andrea HATHAZI</i>	573
1. Școala incluzivă. Modele și forme de incluziune școlară a copiilor cu CES	573
2. Formele și niveluri ale integrării	577
3. Dificultățile în învățare. Factori, tipuri și moduri de manifestare a dificultăților în învățarea școlară. Strategii de abordare psihopedagogică a dificultăților în învățarea școlară	578
4. Aspecte ale educației supradotaților	583
5. Instruirea diferențiată	585
6. Planul de intervenție personalizat	586
<i>Bibliografie</i>	589

XVII. PERSONALITATEA CADRULUI DIDACTIC,

<i>Adriana Denisa MANEA, Cristian STAN</i>	595
1. Profesionalizarea carierei didactice: statut, roluri, competențe, standarde	595
2. Responsabilitatea profesorului în dezvoltarea integrală a copilului (cognitivă, morală, afectivă, civică, fizică, estetică)	601
3. Motivația pentru cariera didactică și managementul carierei didactice. Formare inițială și continuă, evaluare și autoevaluare	603
<i>Bibliografie</i>	607

XVIII. MANAGEMENTUL PROIECTELOR DE CERCETARE

ÎN ȘTIINȚELE EDUCAȚIEI,

<i>Cornelia STAN</i>	609
1. Cercetarea pedagogică: concept, specific, funcții	609
2. Tipuri fundamentale de cercetare	613
3. Proiectul de cercetare. Etapele cercetării în științele educației	622
<i>Bibliografie</i>	634

XIX. ȘCOALA CA SUBSISTEM AL SISTEMULUI SOCIAL,

<i>Horațiu CATALANO</i>	637
1. Sistemul social – sistemul de educație – sistemul de învățământ	637
2. Cultură organizațională și dezvoltare instituțională	640
3. Mediile educaționale. Analiză interfactorială și funcțională	643
3.1. Familia: definire, structură și funcții	645
3.2. Biserica	649
3.3. Mass-media	650
3.4. Organizațiile neguvernamentale (ONG)	651
4. Relația școală-familie-comunitate	652
<i>Bibliografie</i>	654

EDUCAȚIA ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTUL ÎN SOCIETATEA CUNOAȘTERII. CONTEXT, TENDINȚE, REFORME

ION ALBULESCU, MIRELA ALBULESCU

1. SOCIETATEA CUNOAȘTERII

Educația este abordată astăzi în strânsă legătură cu problematica lumii contemporane, care se caracterizează prin multiple transformări survenite în toate domeniile vieții. În educație se reflectă evoluțiile înregistrate la nivel de sistem social global, în plan economic, politic, cultural, comunitar. Încă din anii '90 ai secolului trecut, în contextul amplelor schimbări tehnologice și sub impactul globalizării, conceptul de „societate a cunoașterii” a început să fie tot mai frecvent utilizat. Noțiunea de „societate a cunoașterii” este produsul unei duble reducții: pe de o parte, cunoașterea este asimilată științei, mai precis tehnostiinței, pe de altă parte, cunoașterea științifică se reduce la informații (Breton, 2005). Conținutul acestei noțiuni își are originea în paradigma informațiilor cibernetice, care s-a dezvoltat începând cu anii '40 ai secolului trecut prin promovarea unei reducții de la științific la informațional, constituind în același timp unul dintre factorii declanșatori pentru integrarea științei și tehnologiei.

În timp, societatea cunoașterii a fost definită prin prisma producției, diseminării și consumului de cunoștințe, a abilităților și practicilor cognitive stăpânite de grupurile sociale care le reclamă (cercetare-dezvoltare, servicii, profesioniști în tehnologie etc.), generatoare de performanțe individuale sau colective, economice, sociale și culturale. Societatea cunoașterii este

considerată o etapă nouă a erei informației, respectiv a societății informaționale. Ea se caracterizează prin creșterea fără precedent a investiției în producerea și exploatarea cunoașterii, în dezvoltarea capitalului uman și organizațional ca bază a avantajului competitiv, ceea ce duce la o extindere și o aprofundare a cunoașterii științifice și a adevărului despre existență (Schilirò, 2012, p. 45).

Societatea informațională a devenit o societate a cunoașterii datorită factorilor tehnologici (internetul, tehnologia cărții electronice, sistemele expert cu inteligență artificială, nanotehnologia, mediul înconjurător inteligent pentru activitatea și viața omului) și a celor funcționali (managementul cunoașterii pentru firme, organizații, instituții, administrații, managementul utilizării morale a cunoașterii, dezvoltarea unei culturi a cunoașterii și inovării, un sistem de educație bazat pe e-learning etc.). Conceptual, nu există o distincție netă între cunoștințe și informație (Peters, 2001), de aceea s-a considerat că societatea cunoașterii este pur și simplu un concept care servește în primul rând decidenților politici în probleme de știință și tehnologie, precum și cu privire la rolul acestora în economie și societate, altfel spus, un „concept umbrelă” (Godin, 2006). Totuși, se consideră că societatea cunoașterii diferă de societatea informațională, întrucât în cadrul ei informațiile sunt transformate în resurse care permit aplicarea măsurilor eficiente de îmbunătățire a condiției umane, în timp ce societatea informațională se concentrează îndeosebi pe crearea și diseminarea datelor brute (Castelfranchi, 2007). Informațiile singure nu creează cunoștințe. Pentru ca producerea de cunoștințe să aibă loc, este necesară reflecția care produce conștientizare, sens și înțelegere, ceea ce necesită o analiză critică a informațiilor pentru a dezvolta cunoștințele generatoare de progres (Innerarity, 2012).

Noțiunea de „societatea cunoașterii” este suprapusă celor de „societatea informațională” (care încununează dezvoltarea computerelor și a rețelelor de computere) și „societatea comunicării” (care se datorează mass-media) (Alix, 2011). Dacă primele două noțiuni ilustrează abundența informațiilor din lumea de azi și faptul că în actuala lume globalizată informația joacă un rol foarte important, a treia sugerează că mass-media schimbă percepția

oamenilor asupra realității. Activitatea principală a societății cunoașterii ar fi producerea și diseminarea cunoștințelor, pentru că stăpânirea cunoștințelor a devenit nucleul activităților tuturor. De aceea, trebuie să învățăm nu numai să le producem mai bine, ci și să le schimbăm cu inteligență. Iar cele două procese sunt interdependente.

Societatea cunoașterii se bazează pe creșterea vastă a creării de informații și diseminarea lor, care rezultă din dezvoltarea tehnologiilor informaționale (Vallima & Hoffman, 2008). Tehnologia informației și comunicațiilor (TIC) a determinat creșterea semnificativă a capacității lumii de a crea date brute, precum și a vitezei cu care acestea sunt produse. Internetul le livrează oamenilor cantități uriașe de informații, oferindu-le instrumente de conectare între ei la nivel mondial, oriunde și oricând sunt accesibile tehnologiile digitale, precum și posibilitatea de a deveni utilizatori și producători de conținut. Astfel, TIC are potențialul de a transforma educația, formarea profesională, ocuparea forței de muncă și accesul la resurse de viață pentru toți membrii societății (Van Weert, 2006).

În societatea cunoașterii, informația semnifică puterea, în sensul cel mai general, indiferent că este vorba de cea politică sau de cea economico-financiară. Ea asigură condițiile necesare accesului facil al cetățenilor la informație, care are o influență decisivă asupra condițiilor lor de muncă, de studiu și de viață. Noțiunea de „societate a cunoașterii” lărgeste, dincolo de domeniul strict științific, domeniul acoperit de noțiunea de „cunoaștere” și încorporează ideea că tuturor cunoștințelor li se asociază un sens sau, cu alte cuvinte, valori (Alix, 2011). Obținerea și valorificarea superioară a informației constituie cheia de boltă a acestei societăți. Utilizarea în folosul tuturor a unor informații și tehnologii de comunicații ieftine, puternice și universale este posibilă datorită unei diseminări fără precedent a cunoașterii către toți cetățenii prin mijloace noi (TIC).

Cunoașterea este cea mai bogată sursă a puterii sociale, succedând altor surse care au marcat dezvoltarea societății: forța și bogăția. Cunoașterea înseamnă „putere de înaltă calitate”, așa cum o definește sugestiv A. Toffler (1995), deoarece este foarte versatilă, eficientă și amplifică, în măsură apreciabilă, forța și bogăția, face ca forța și bogăția să depindă de ea. Cunoașterea

este o resursă economică-cheie, o marfă tranzacționată pentru prosperitate. Cunoștințele au fost mereu mobilizate ca factor de producție de bunuri și servicii, însă în ultimele decenii a avut loc un uriaș salt calitativ. Cunoștințele de diferite tipuri sunt încorporate în tehnologii deținute de către producători (lucrători, angajați, tehnicieni, profesioniști etc.), care constituie capitalul uman al companiilor. Acestea sunt considerate un factor strategic al inovării, mijlocul care asigură creșterea economică continuă a țărilor cu economie avansată. Într-o astfel de situație, actorii economici și politici nu trebuie decât să propună și să pună în aplicare politici de promovare a economiei cunoașterii. Dar în măsura în care economia necesită o forță de muncă și mai calificată (ponderea forței de muncă cu înaltă calificare pe piața muncii crește), pericolul marginalizării lucrătorilor slab calificați sau cu o educație scăzută este mult mai mare (Doray & Bélanger, 2005). Prin urmare, nu este surprinzător faptul că discursul asupra economiei și a societății cunoașterii este însoțit de accentuarea importanței educației și formării adulților, simbolizată, în mare măsură, prin răspândirea conceptului de învățare pe tot parcursul vieții, considerată atât un proiect educațional, cât și un proiect politic. Învățarea permanentă este privită ca o condiție esențială pentru dezvoltarea unei economii a cunoașterii. Acesta este cel mai puternic argument adus în sprijinul învățării pe tot parcursul vieții.

La apariția societății bazate pe cunoaștere a contribuit decisiv tehnologia informațiilor și comunicațiilor, care a creat produse și servicii informaționale noi, utilizabile în toate sectoarele economiei, dar și în toate domeniile vieții sociale, inclusiv în învățământ. În societatea bazată pe cunoaștere, progresul este susținut preponderent prin cercetarea științifică și prin educația de calitate.

Spre deosebire de unele puncte de vedere, care privesc numai domeniul economic (economia digitală, piața internetului etc.), societatea cunoașterii nu se rezumă la economia bazată pe cunoaștere. Desigur, aceasta este foarte importantă, decisivă, esențială, cuprinzând utilizarea și managementul cunoașterii existente sub forma cunoașterii tehnologice și organizaționale, producerea de cunoaștere tehnologică nouă prin inovare, o nouă piață în care bunurile intangibile devin mai importante decât cele tangibile. Dar

managementul cunoașterii a devenit activitatea funcțională de bază în societatea cunoașterii în toate domeniile, pentru întreprinderi, organizații, instituții, administrații naționale și locale etc.

Societatea cunoașterii este aceea în care abilitatea de a obține noi cunoștințe este esențială pentru succesul individual, având în vedere viteza cu care cunoștințele devin perimate. Astfel, rolul cunoașterii, comparativ cu resursele naturale, capitalul fizic și forța de muncă slab calificată, este de o tot mai mare importanță. De aceea, înțelegerea rolului investițiilor în cercetare și dezvoltare, educație și pregătire este esențială.

Societatea cunoașterii reprezintă mult mai mult decât societatea informațională, înglobând-o de fapt pe aceasta, deoarece asigură o diseminare fără precedent a cunoașterii către toți cetățenii prin mijloace noi, folosind cu prioritate cunoașterea experților, care nu mai este exclusivă doar pentru anumiți indivizi, profesioniști sau organizații. Internetul, cartea electronică și metodele de învățare prin procedee electronice (e-learning) asigură o nouă etapă în domeniul culturii, etapă care implică toate formele de cunoaștere, inclusiv cunoașterea artistică, literară, filozofică etc. În acest fel, se asigură bazele unei viitoare societăți a conștiinței, a adevărului, moralității, creativității și spiritului (Drăgănescu, 2002).

Promovarea celor patru piloni ai societății cunoașterii – educația, cercetarea, dezvoltarea și inovarea – nu înseamnă doar susținerea prioritară a acestor activități sociale; înseamnă și dezvoltarea-inovarea instituțiilor și tehnologiilor, cercetarea pusă în serviciul rezolvării problemelor complexe cu care ne confruntăm, formarea competențelor axiologice sau de valorizare necesare pentru participarea activă și responsabilă la viața socială etc.

Societatea cunoașterii se caracterizează prin nevoia acută de a armoniza mai bine investițiile publice cu nevoile economiei bazate pe cunoaștere, în special în susținerea cercetării-dezvoltării, a științei și tehnologiei, a educației superioare, a politicilor publice și afacerilor. Universitățile au un rol foarte important ca actori în promovarea cercetării-dezvoltării și ca agenți de difuzare și regenerare a cunoașterii, astfel încât este mai important decât oricând rolul instituțiilor de cunoaștere și sectorul de înaltă educație ca generatori de capital uman și producători de inovație (Schilirò, 2012).

În societatea cunoașterii se promovează modelul de școală creativă, care trebuie proiectat la un nivel superior, inovator, în concordanță cu structurile unei societăți deschise, angajată într-o competiție permanentă pe criterii valorice: economia de piață, democrația, informatizarea prin selectarea și procesarea informațiilor esențiale și perfecționarea lor în rețea, descentralizarea administrativă, afirmarea ecologiei ca factor de autoreglare pozitivă a raporturilor dintre om-tehnologie-mediul natural. Educația ar trebui să se axeze mai degrabă pe crearea de cunoștințe decât pe transmiterea, discutarea, verificarea lor. Pe măsură ce tehnologiile sunt implementate pentru a îmbunătăți accesul la informații la nivel global, rolul educației va continua să crească și totodată să se schimbe. În societatea cunoașterii, educația nu se limitează la școală. Apariția TIC le permite indivizilor să caute informații și să dezvolte cunoștințe în orice moment și în orice loc în care accesul este disponibil și fără restricții. În aceste condiții, abilitatea de a învăța să învețe este unul dintre cele mai importante instrumente pentru a ajuta oamenii să dobândească educație formală și informală. Într-o societate a cunoașterii susținută de TIC, abilitatea de a localiza, clasifica și selecta informații este esențială. Educația în societatea cunoașterii înseamnă cultivarea responsabilității personale și a capacității de adaptare la locul de muncă și în comunitate, stabilirea unor obiective de natură formativă relevante și îndeplinirea lor pentru sine și pentru ceilalți, înțelegerea importanței realizării unei comunicări eficiente într-o varietate de forme și contexte, stimularea creativității, curiozității intelectuale, gândirii critice și a receptivității la nou, accesarea, analizarea și administrarea continuă a informațiilor prin utilizarea TIC și mass-media, dezvoltarea capacității de colaborare și de lucru în echipă, adaptarea la diverse roluri și responsabilități, respectarea diversității și a diferenței, monitorizarea continuă a propriilor nevoi de învățare, identificarea și utilizarea eficientă a resurselor corespunzătoare, transferul cunoștințelor dintr-un domeniu în altul, responsabilitate socială ținând seama de interesele comunității, manifestarea unui comportament etic la locul de muncă și în comunitate.

Societatea cunoașterii conferă noi dimensiuni procesului învățării. Acesta nu va mai fi localizat exclusiv în instituții de învățământ. În bună

măsură, învățarea se va transfera, progresiv, din școli spre firme și instituții, de la școlari și studenți către salariați. Numeroase analize subliniază importanța serviciilor de diseminare a informațiilor, de învățare și dezvoltare a competențelor în diverse contexte. Există o extindere a învățării adulților prin accentul sporit pus pe învățarea informală. Educația și formarea adulților se realizează nu numai formal, în sistemul școlar, foarte importante fiind formarea în companii sau în asociații comunitare, precum și diversele forme de auto-învățare și învățare informală (Doray & Bélanger, 2005). Punerea în aplicare a politicilor de educație a adulților inspirate din proiectul de învățare pe tot parcursul vieții este concepută, în mare măsură, ca o creștere necesară a competenței indivizilor și o adaptare la schimbările sociale și economice.

Curriculumul școlar trebuie astfel proiectat încât să contribuie la o dezvoltare individuală concordantă cu cerințele societății, ale unei societăți bazate pe respectul pentru ființa umană. O caracteristică importantă a societății cunoașterii este inovația continuă, care necesită învățare pe tot parcursul vieții, dezvoltarea cunoștințelor și schimbul de cunoștințe. Instituția de învățământ va trebui să răspundă la cererile în schimbare. Abilitatea de a reflecta individual asupra cerințelor personale de învățare și de a căuta cunoștințe prin orice metodă corespunzătoare caracterizează învățarea pe tot parcursul vieții. În general, relația dintre educație și societate trebuie construită astfel încât membrii societății, care sunt absolvenți ai unui nivel de învățământ, să fie în așa fel formați încât să aspire la, și să practice efectiv, învățarea continuă prin creșterea receptivității față de dinamica schimbării, afirmarea gândirii critice sau divergente.

2. SISTEMUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT DIN ROMÂNIA

Sistemul de învățământ reprezintă principalul subsistem al sistemului de educație și se referă la organizarea instituțională a acestuia. În cadrul sistemului de învățământ sunt reunite instituțiile specializate implicate în procesul de educație, cercetare și cultură, responsabile de realizarea în mod organizat, planificat, sistematic a dezideratelor educaționale. Sistemul de învățământ cuprinde „ansamblul instituțiilor care participă la organizarea arhitecturii școlare, adică la derularea generală a studiilor pe cicluri,

orientări, filiere etc.” (Champy & Étévé, 1994, p. 956). Astfel, el cuprinde instituțiile preșcolare și școlare organizate în trepte, cicluri și ani de studii: grădinița, școala primară, gimnaziul, liceul, învățământul profesional și postliceal, învățământul superior.

Ca parte a sistemului de educație, sistemul de învățământ cuprinde rețeaua instituțiilor școlare și universitare, determinată juridic și pedagogic, ca serviciu public. În România, sistemul național de educație (implicit, sistemul de învățământ) este reglementat prin *Legea Educației Naționale* nr. 1/2011, cu completările și modificările ulterioare. Fiecare nivel are propria sa formă de organizare și este subiectul legislației în vigoare.

Sistemul românesc de învățământ este împărțit pe două niveluri (vezi și <https://edu.ro>):

1. Învățământul preuniversitar, la rândul său este structurat în:

1.1. Învățământul preșcolar (Grădinița), care se desfășoară pe parcursul a trei ani, fiind alcătuit din trei grupe: Grupa Mică, Grupa Mijlocie și Grupa Mare.

1.2. Învățământul primar, care cuprinde clasa pregătitoare și clasele I-IV.

1.3. Învățământul gimnazial, care cuprinde clasele V-VIII.

1.4. Învățământul liceal de patru sau cinci clase (clasele IX-XII/XIII).

1.5. Învățământul profesional, care poate înlocui Liceul în pregătirea tinerilor pentru diverse profesii.

1.6. Învățământul postliceal, în care se pot înscrie absolvenți de liceu cu sau fără diplomă de bacalaureat, pentru calificări profesionale stabilite de Ministerul Educației Naționale în conformitate cu Registrul Național al Calificărilor.

2. Învățământul superior (studii superioare universitare) organizat în conformitate cu principiile procesului Bologna are următoarele componente (cicluri de studii):

2.1. Studii de licență (Licențiat), cu o durată de 3-6 ani (pentru cele mai multe specializări, 3 ani).

2.2. Studiile de master (Masterat), cu o durată de 1-2 ani (pentru cele mai multe specializări, 2 ani).

2.3. Studiile de doctorat (Doctorat), cu o durată de cel puțin 3 ani.

2.4. Învățarea continuă (cursuri postuniversitare, formare continuă).

Dacă frecventarea grădiniței (3-6 ani) este opțională, clasa pregătitoare a devenit obligatorie începând cu anul 2012 (în general, începe la vârsta de 6 ani, dar este posibil și de la 5 ani). Școlarizarea este obligatorie până la terminarea clasei a X-a. Sistemul oferă următoarele diplome: de absolvire (absolvirea școlii generale), bacalaureat (absolvirea liceului, după examenul de bacalaureat), licență (absolvirea universității, după un examen și/sau a tezei), masterat (diplomă de master, după o teză și, eventual, un examen), doctorat (doctor, după o teză).

Învățământul românesc actual are rezultate meritorii, probate de numeroși elevi la testări și competiții naționale și internaționale, dar și multe carențe, care contribuie la menținerea unui decalaj între țara noastră și țările Uniunii Europene. Doar un sistem de învățământ care funcționează la un nivel calitativ ridicat reușește să contribuie la dezvoltarea societății, prin promovarea aptitudinilor, a creativității, a inițiativei și a unui sistem de valori solide. În ultimii ani, sunt tot mai evidente eforturile de a găsi un fâgaș prielnic de evoluție a sistemului românesc de învățământ, astfel încât instituțiile în cauză să constituie un spațiu de desfășurare a procesului în consonanță cu nevoile societății.

3. DOCUMENTE ȘI STRATEGII ALE UNIUNII EUROPENE. DIMENSIUNEA EUROPEANĂ A EDUCAȚIEI ÎN ROMÂNIA¹

Politicile cunoașterii – cercetarea, inovarea, educația și formarea profesională – sunt în prim-planul preocupărilor Uniunii Europene. Conceptul de „dimensiune europeană” a apărut în limbajul politicilor educaționale la sfârșitul anilor '80 ai secolului trecut. În *Tratatul Uniunii Europene* (art. 149-150) această dimensiune se referă la eforturile de cunoaștere reciprocă,

¹ Subcapitolele 3-4 se regăsesc și în lucrarea *Sinteze de pedagogia învățământului primar* (Ion Albuлесcu & Horațiu Catalano, coordonatori), Editura Didactica Publishing House, București, 2019.